

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказ Міністерства освіти і науки
України

від 23 квітня № 457

**Типова програма
підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти
щодо надання підтримки в освітньому процесі дітям з особливими
освітніми потребами**

1. Розробник.

Державна установа «Український інститут розвитку освіти».

2. Мета підвищення кваліфікації.

Розвиток компетентностей вихователів закладів дошкільної освіти, необхідних для ефективної організації інклюзивного освітнього середовища та надання підтримки в освітньому процесі здобувачам дошкільної освіти з особливими освітніми потребами, відповідно до основних засад у сфері забезпечення права на рівний доступ до якісної освіти, а саме: Конвенції ООН про права дитини, Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», основних положень Концепції розвитку дошкільної освіти, Європейської рамки якості дошкільної освіти, оновленого Базового компоненту дошкільної освіти.

3. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань:

удосконалення вмінь здійснювати педагогічну діяльність відповідно до нормативно-правових документів та основних засад у сфері забезпечення права на рівний доступ до якісної освіти здобувачів дошкільної освіти;

удосконалення вмінь надавати підтримку в освітньому процесі здобувачам дошкільної освіти з особливими освітніми потребами;

удосконалення вмінь конструктивної та екологічної взаємодії з учасниками освітнього процесу щодо забезпечення підтримки здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами;

удосконалення вмінь забезпечувати безпечне, інклюзивне та орієнтоване на розвиток усіх дітей середовище закладу дошкільної освіти.

4. Напрями підвищення кваліфікації: розвиток професійних компетентностей; створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання в умовах закладів дошкільної освіти, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами.

5. Зміст програми.

Типова програма підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти щодо надання підтримки в освітньому процесі дітям з особливими

освітніми потребами (далі – Програма) розроблена відповідно до державної політики у сфері інклюзивної освіти, зокрема забезпечення якісної та доступної дошкільної освіти для здобувачів з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Актуальність полягає в необхідності підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до роботи в інклюзивному освітньому середовищі в контексті сучасного розуміння інклюзивної освіти, вимог законодавства, зокрема Конституції України, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Дедалі частіше вихователі працюють у досить багатоманітних групах. Методи, підходи, завдання мають бути такими, щоб сприяти участі й діяльності кожного здобувача дошкільної освіти. Цьому сприяє застосування універсального дизайну у сфері освіти. До закладів дошкільної освіти приходять діти з особливими освітніми потребами, що потребують додаткової підтримки (постійної чи тимчасової) в освітньому процесі. Надання підтримки дітям з особливими освітніми потребами має забезпечуватись з врахуванням особливостей психофізичного розвитку дитини та відповідно до її індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів; на основі поваги до індивідуальних особливостей дитини; недопущення дискримінації чи порушення її прав; командного підходу та активної співпраці з батьками дитини, залучення їх (батьків) до освітнього процесу; конфіденційності та дотримання етичних принципів; міжвідомчої співпраці тощо.

Врахування особливих освітніх потреб та якості підтримки, що надається дитині та її родині, істотно впливає на планування перехідних періодів. Багато питань виникає під час переходу дітей з особливими освітніми потребами до закладів дошкільної освіти з центрів раннього розвитку, домашнього навчання, після завершення чи в процесі отримання послуги раннього втручання, а також під час переходу дитини у початкову школу.

Невід'ємною складовою організації освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами в умовах закладу дошкільної освіти є забезпечення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, що здійснюється шляхом проведення індивідуальних і групових занять, які можуть надаватися як штатними працівниками закладу, так і залученими фахівцями.

Програму укладено за такими темами:

державна політика у сфері освіти щодо дітей з особливими освітніми потребами;

психолого-педагогічний супровід здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами;

реалізація педагогічної підтримки в умовах інклюзивного навчання;

стратегії підтримки участі та діяльності здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Тема. Державна політика у сфері освіти щодо дітей з особливими освітніми потребами.

Основне міжнародне та вітчизняне законодавство щодо забезпечення права на освіту осіб з особливими освітніми потребами (Конвенція ООН про права

дитини, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, Конституція України, закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про соціальні послуги»). Сутність понять «інклюзивне навчання», «особа з особливими освітніми потребами», «інклюзивне освітнє середовище». Поняття та принципи недискримінації.

Порядок організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти. Алгоритм утворення інклюзивної групи.

Переваги та виклики організації інклюзивного навчання для усіх учасників освітнього процесу в умовах закладів дошкільної освіти.

Підтримка дітей з особливими освітніми потребами та їхніх родин в умовах переходу до закладів дошкільної освіти (з центрів раннього розвитку, після чи під час програм раннього втручання тощо), а також під час переходу дитини до школи.

Тема. Психолого-педагогічний супровід здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Основні завдання та ролі вихователів в інклюзивних групах закладів дошкільної освіти.

Команда психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти. Склад та основні функції учасників.

Індивідуальна програма розвитку. Алгоритм розроблення та змістове наповнення. Функції та завдання вихователя під час розроблення і реалізації індивідуальної програми розвитку.

Партнерство вихователя і асистента вихователя як основа для залучення здобувачів дошкільної освіти в освітній процес. Спільне планування.

Форми взаємодії та зони відповідальності вихователя та асистента вихователя під час занять. Рефлексія.

Педагогічне спостереження в інклюзивній групі.

Асистент дитини. Розмежування функцій асистента вихователя та асистента дитини. Особливості взаємодії вихователя й асистента дитини.

Співпраця з іншими фахівцями (психологом, вчителями-дефектологами й іншими) та батьками.

Тема. Реалізація педагогічної підтримки в умовах інклюзивного навчання.

Поняття про педагогічну підтримку. Поняття про універсальний дизайн у сфері освіти. Практичні кейси для висвітлення ролі універсального дизайну у сфері освіти для забезпечення педагогічної підтримки здобувачів дошкільної освіти. Поняття про розумне пристосування. Практичні кейси для висвітлення ролі адаптацій та модифікацій для забезпечення права на освіту здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Допоміжні засоби для навчання (спеціальні засоби корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами.

Інформаційно-комунікаційні технології в роботі вихователя.

Тема. Стратегії підтримки участі та діяльності здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Поняття про участь та діяльність здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами. Прогнозування освітніх ситуацій для участі

й діяльності здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами. Підтримка позитивних стосунків дітей у групі.

Врахування особистого досвіду дітей з особливими освітніми потребами під час організації освітнього процесу. Ефективність мультисенсорного підходу до навчання в умовах інклюзивної групи. Умови застосування безпомилкового навчання.

Поняття про інструкції в роботі з дітьми. Види й способи надання інструкцій дітям з особливими освітніми потребами.

Особливості використання демонстрації та моделювання поведінки для формування навичок у дітей з особливими освітніми потребами. Алгоритми підтримки формування навичок у дітей з особливими освітніми потребами. Формування та розвиток самостійності у дітей з особливими освітніми потребами. Поведінкові стратегії.

Поняття про додаткові та альтернативні способи й засоби комунікації.

Обсяг: 30 год. (1 кредит ЄКТС).

Форма підвищення кваліфікації: очна / очно-дистанційна / дистанційна.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться :

1. Загальні компетентності:

- здатність до критичного мислення;
- здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях;
- здатність вчитися і оволодівати знаннями з метою реагування на виклики в професії;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення;
- здатність аналізувати та запобігати проблемам;
- здатність до міжособистісної взаємодії;
- здатність до цінування та поваги багатоманітності;
- здатність діяти відповідально та свідомо.

2. Фахові компетентності:

здатність дотримуватись вимог нормативно-правових документів, що регламентують організацію освітнього процесу в закладі дошкільної освіти з метою забезпечення права на освіту здобувачам дошкільної освіти з особливими освітніми потребами;

здатність обирати та застосовувати ефективні форми, методи, засоби, способи для надання підтримки в освітньому процесі здобувачам дошкільної освіти з особливими освітніми потребами;

здатність створювати безпечне, інклюзивне освітнього середовище для усіх здобувачів дошкільної освіти та їхніх батьків;

здатність до надання підтримки дітям з особливими освітніми потребами та їхнім батькам в умовах переходу до закладу дошкільної освіти;

здатність до організації взаємодії з різними суб'єктами з метою ефективної організації освітнього процесу та забезпечення права на освіту здобувачам дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.

Очікувані результати навчання:

надавати своєчасну інформацію учасникам освітнього процесу щодо організації інклюзивного навчання в закладі дошкільної освіти;

диференціювати та ефективно обирати види, способи, засоби надання підтримки в освітньому процесі здобувачам дошкільної освіти з особливими освітніми потребами;

аналізувати ознаки, що можуть вказувати на ймовірність індивідуальних труднощів щодо участі та діяльності здобувачів дошкільної освіти в освітньому процесі;

застосовувати стратегії підтримки участі та діяльності здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної групи;

сприяти створенню безпечного, інклюзивного та орієнтованого на розвиток усіх дітей середовища закладів дошкільної освіти;

співпрацювати на засадах партнерства з різними суб'єктами щодо організації інклюзивного навчання та надання підтримки здобувачам дошкільної освіти з особливими освітніми потребами в освітньому процесі.

Орієнтовний розподіл годин за видами діяльності

Назви тем	Кількість годин			
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Усього
Державна політика у сфері освіти щодо дітей з особливими освітніми потребами.	2	2	2	6
Психолого-педагогічний супровід здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.	2	2	2	6
Реалізація педагогічної підтримки в умовах інклюзивного навчання.	2	2	2	6
Стратегії підтримки участі та діяльності здобувачів дошкільної освіти з особливими освітніми потребами.	4	4	2	10
Разом	10	10	8	28
Підсумковий контроль				2
Усього				30

Розподіл годин за видами діяльності має орієнтовний характер. Послідовність і кількість годин на вивчення окремих тем може змінювати суб'єкт підвищення кваліфікації у межах часу, передбаченого Програмою, з урахуванням індивідуальних потреб й професійного досвіду вихователів закладів дошкільної освіти щодо надання підтримки в освітньому процесі для дітей з особливими освітніми потребами, та запитів керівників закладів освіти тощо.

Вибір форми організації освітнього процесу, методів і засобів навчання для досягнення результатів навчання, визначених Програмою, здійснює суб'єкт підвищення кваліфікації.

Система та критерії оцінювання результатів навчання педагогічних працівників закладів дошкільної освіти визначаються суб'єктом підвищення кваліфікації.

Список рекомендованої літератури

Нормативно-правові документи

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про охорону дитинства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
3. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17#Text>
4. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Закон України «Про дошкільну освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
6. Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
7. Указ Президента України від 13.12.2016 № 553/2016 «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5532016-20914>
8. Постанова КМУ від 14.02.2017 № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF#Text>
9. Постанова КМУ від 12.07.2017 № 545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>
10. Постанова КМУ від 10.04.2019 № 530 «Про затвердження Порядку організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2019-%D0%BF#Text>
11. Наказ МОН від 06.02.2015 № 104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26.02.2015 № 224/26669 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0224-15#Text>
12. Наказ МОН від 08.06.2018 № 609 «Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu->

ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebam-i-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti

13. Наказ МОН від 23.04.2018 № 414 «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 11.05.2018 № 582/32034
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0582-18#Text>

Листи МОН України

14. Лист МОН від 25.09.2012 № 1/9-675 «Щодо посадових обов'язків асистента вчителя». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-675736-12#Text>
15. Лист МОН від 28.09.2012 № 1/9-694 «Щодо введення посади вихователя (асистента вчителя) у загальноосвітніх навчальних закладах з інклюзивним навчанням». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-694736-12#Text>
16. Лист МОН від 26.05.2020 № 1/9-278 «Щодо організації роботи інклюзивно-ресурсних центрів» URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-roboti-inklyuzivno-resursnih-centriv>
17. Лист МОН від 30.06.2020 № 1/9-41 «Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2020/2021 навчальному році». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-20202021-navchalnomu-roci>
18. Лист МОН від 25.06.2020 № 1/9-348 «Щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладах дошкільної освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-stvorenniya-inklyuzivnogo-osvitnogo-seredovisha-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti>

Основна література

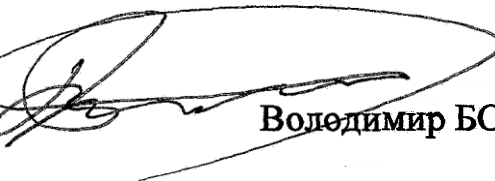
19. Абетка інклюзивності і толерантності: науково-популярне видання / ГО «Соціальна синергія». – К. : Видавництво «Теза», 2020. – 30 с.
20. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: навчально методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикєєва О. О., Дятленко Н. М., Софій Н. З., Найда Ю. М. Під заг. ред. Шинкаренка В. І. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.
21. Навчально-методичний посібник «Організаційно-методичний супровід дитини з особливими освітніми потребами в умовах ДНЗ» / Компанець Н. М., Луценко І. В., Коваль Л. В. – К.: Видавнича група «Атопол», 2018. – 100 с.
22. Інклюзивна освіта: навчальний посібник / Порошенко М. А. – К.: ТОВ «Агенство «Україна», 2019. – 300 с.
23. Диференційоване викладання в інклюзивному навчальному закладі : навчально методичний посібник / Таранченко О. М., Найда Ю. М. Під заг. ред. Колупаєвої А. А. – К. : Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 124 с.

24. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / Порошенко М.А. та інші. – К.: 2018. – 252 с.
25. Практика асистента педагога: міжнародний й український контекст: результати дослідження / Федоренко О. Ф., Мартинчук О. В., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін. – К. : ФОП Парашин, 2020. – 112 с.
26. Універсальний дизайн в освіті: посібник / Під заг. ред. Софій Н. З. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 76 с.
27. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання: навчальний посібник / За заг. ред. Ю. Г. Носенко. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 261 с.

Електронні ресурси

28. Електронна бібліотека Всеукраїнського фонду «Крок за кроком». – Режим доступу: www.ussf.kiev.ua
29. НУМО. Платформа розвитку дошкільнят. – Режим доступу: <https://numo.mon.gov.ua/>
30. Освіта дітей з особливими потребами / Сайт МОН України. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/dityam-z-osoblivimi-potrebami>
31. Публікації Українського інституту розвитку освіти. – Режим доступу: <https://uied.org.ua/publikaczii/>
32. ЮНІСЕФ в Україні. – Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/>

Т. в. о. генерального директора
директорату дошкільної, шкільної,
позашкільної та інклюзивної освіти

Володимир БОЖИНСЬКИЙ